IMPERIUL HABSBURGIC LA SFÂRŞITUL EXISTENŢEI SALE MULTISECULARE, CONSTITUIREA MONARHIEI AUSTRO-UNGARE ŞI SFÂRŞITUL STĂPÂNIRII DUALISTE

D. VATAMANIUC

Das Habsburgische Reich am Ende seines jahrzehntelangen Bestehens, die Entstehung der österreichisch-ungarischen Monarchie und der Untergang der dualistischen Herrschaft

(*Zusammenfassung*)[*]

Der Verfasser präsentiert historische Daten über das Ende des habsbugischen Reiches, die Zusammenstellung der österreichisch-ungarischen Monarchie und der Untergang der dualistischen Herrschaft. In diesem Sinne wird über Folgendes berichtet: die Verfassung Österreichs (vom 4. März 1849), das Silvesterpatent (vom 31. Dezember 1851), die Einführung des Neuabsolutismus, die Verfassung vom 26. Februar 1861 (das Februarpatent), die Situation der kaiserlichen Regierungen in Wien, die Gouverneure des Herzogtums Bukowina.

Die Märzverfassung wurde von den Historikern wenig beachtet, wahrscheinlich weil ihre Vorschriften nicht in Kraft getreten worden sind. Einige von diesen Vorschriften wurden zum erstem Mal in der jahrzehntelangen Geschichte des ösrerreichischen Kaiserstaates formuliert. Im ersten Kapitel der *Reichsverfassung für das Kaiserthum Oesterreich* wird die neue Einteilung des Reiches (die Kronländer) präsentiert. Im Kapitel IX – wieder zum ersten Mal in der Geschichte des habsburgischen Reichs – wurden das Recht und die Pflicht jedes Kronlandes bestätigt, eigene Landesverfassungen und Regierungsformen zu erhalten. Dasselbe galt auch für die Bukowina; in der gleichnamigen Provinzzeitung wurde später den Entwurf einer *Landesverfassung für das Großherzogthum Bukowina* in 57 Abschnitten veröffentlicht.

[*] Traducere: Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu.

Analele Bucovinei, **XXII**, *1* (44), p. 33–41, Bucureşti, 2015

BDD-A32838 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:07 UTC)

Der Ausgleich mit Ungarn im Jahre 1867 bedeutete das Ende des habsburgischen Kaiserstaates und das Entstehen der österreichisch-ungarischen Monarchie, bestehend aus zwei Reichshälften: Österreich (Hauptstadt: Wien) und Ungarn (Hauptstadt: Budapest), mit eigenen Verfassungen und Regierungen. Die rumänischen Provinzen werden auch neu eingeteilt. Die Bukowina wird zum Teil Österreichs als Herzogtum; Siebenbürgen ist kein Großherzogtum mehr und wird zusammen mit dem Banat dem Königreich Ungarn angegliedert. Die Gouverneure der Bukowina wurden von der Wiener Regierung ernannt und hatten die Aufgabe, die Bukowina in das administrative, ökonomische und kulturelle Organisierung des Reiches zu integrieren.

Das Attentat in Sarajevo am 24. Juni 1914 und der Ausbruch des ersten Weltkriegs kündigten das Ende der Doppelmonarchie an. Auch die Bukowina wurde zum Kriegsschauplatz und hatte unter den drei russischen Besetzungen sehr viel zu leiden. Das Jahr 1918 bedeutete der Untergang der österreichisch-ungarischen Monarchie.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: das habsburgische Reich, die österreichisch-ungarische Monarchie, die Bukowina, Gouverneure, Verfassung, Gesetze.

Francisc Iosif (Franz Joseph) ajunge în fruntea Imperiului Habsburgic, „din graţia lui Dumnezeu”, la 18 ani să conducă imperiul prin voinţa miniştrilor săi. Sancţionează Constituţie pentru Împărăţia Austr[i]ei, în 4 martie 1849. Elaborată de Adunarea Constituantă între iunie 1848 şi februarie 1849, votată în Parlamentul de la Viena, aceasta înscria, în cele 16 capitole ale sale, cuceririle Revoluţiei din 1848[1].

Felix Schwarzenberg (1800–1852), prinţul, semnatar al Constituţiei pentru Împărăţia Austr[i]ei, între cei opt miniştri, numeşte guvernator civil şi militar în Marele Principat al Transilvaniei şi guvernator civil în Ducatul Bucovinei, pentru a pune în aplicare prevederile din Constituţie pentru Împărăţia Austr[i]ei, din 4 martie 1849. Guvernator civil şi militar al Marelui Principat al Transilvaniei îl numeşte pe Ludwig baron de Wohlgemuth (1788–1851), cu începere din iulie 1849, pentru a aplica, în spiritul disciplinei militare şi a gradului său de general, prevederile înscrise în Constituţie pentru Împărăţia Austr[i]ei, din 4 martie 1849 şi al legilor care urmează. Împarte Marele Principat al Transilvaniei în districte, cu comisii districtuale

[1] „Bucovina”, [anul II], nr. 4, 4/16 martie 1849, p. 21–39. Se publică *Constituţie pentru Împărăţia Austr[i]ei* pe două coloane, text român în stânga, text german în dreapta. Semnată de opt miniştri numai cu numele de familie, asemeni marilor demnitari din imperiu: Schwarzenberg, Stadion, Krausse, Bach, Gordon, Bruck, Threnfeld, Kulmer. Dăm numele complet al miniştrilor pe care le avem: Felix Schwarzenberg (1800–1852), prinţ, prim-ministru; Francisc Stadion (1806–1853), conte, ministru de Interne; Alexandru Bach (1813–1870), ministru de Interne; Filip Krausse, ministru de Finanţe; Bruck, ministru de Comerţ. Sunt personalităţile cu cele mai înalte demnităţi din Imperiul Habsburgic, faţă de care Francisc Iosif, în vârstă de 19 ani, nu avea cuvânt, pentru a fi ascultat.

BDD-A32838 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:07 UTC)

şi comandanţi militari în fruntea lor. Desfiinţează ,,orice comitet naţional sau politic, încât nici urmă să nu-i rămână”[2]. Avea în vedere hotărârea deputaţilor unguri din 14 aprilie 1849, prin care îi detronează pe habsburgi şi îl proclamă pe Lajós Kossuth (1802–1894) guvernator al Ungariei[3].

Ludwig baron de Wohlgemuth dă un comunicat, *Către poporul ţăran*, care suna ca un sfârşit de epocă în istorie: ,,Robia (iobăgia, claca) este ştearsă pentru toţi vecii”. Se vestea şi sfârşitul speranţelor proprietarilor că se vor mai întoarce la stările de lucruri de dinainte de Revoluţie. ,,Mai declar o dată cu solemnitate – ţinea să precizeze guvernatorul civil şi militar – că robota este ştearsă pentru toţi vecii şi nu se va mai întoarce niciodată”. Comunicatul este datat: ,,Sibiu, 27 noiembrie 1849” şi semnat: ,,Ludwig baron de Wohlgemuth, guvernatorul ces[aro] reg[esc] civil şi militar în Marele Principat al Transilvaniei”[4].

Guvernatorul civil şi militar este atacat violent pentru politica sa de către saşi şi unguri şi denunţat Curţii din Viena că se comportă ca un ,,walachischer Tribun” – tribun valah. Dacă ungurii nu aveau cuvânt la Curtea din Viena, reclamaţiile saşilor sunt ascultate. Ludwig baron de Wohlgemuth este chemat să dea explicaţii. Încetează din viaţă, poate nu întâmplător, în drum spre Viena, în martie 1851[5].

Felix Schwarzenberg îl numeşte guvernator civil al Ducatului Bucovinei pe Eduard Bach, fratele lui Alexandru Bach (1813–1870), ministru de Interne, să aplice şi în Ducatul Bucovinei prevederile Constituţiei pentru Împărăţia Austr[i]ei, din 4 martie 1849[6]. Eduard Bach dă publicităţii o *Înştiinţare*, datată: ,,Cernăuţi, 23 martie 1849” şi semnată: ,,Eduard Bach k.k., consilieriu de guvern şi şef politic”[7]. Informa că era numit la conducerea Ducatului Bucovinei, ,,Ţară a Coroanei” şi că va comunica măsurile pe care le va lua guvernul imperial de la Viena şi guvernul de la Lemberg.

---

[2] Cornelia Bodea, *1848 la români*, vol. III, *Revoluţia în viziunea contemporanilor*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1998, p. 614.

[3] Cornelia Bodea, Bujor Surdu, Camil Mureşan, Constantin Nuţu, Acaţiu Egyed, Vasile Curticăpeanu, *Din istoria Transilvaniei*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române, [1961], p. 111.

[4] ,,Gazeta Transilvaniei”, anul XII, nr. 18, 1 decembrie 1849, p. 68.

[5] Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 616.

[6] Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, ediţie şi studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, Bucureşti, Editura Humanitas, 1991, p. 107.

[7] ,,Bucovina”, [anul II], nr. 6, 18/30 martie 1849, p. 35.

BDD-A32838 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:07 UTC)

Eduard Bach reprezenta „o încarnare a reacţiunii” şi, în loc să aplice prevederile din Constituţie pentru Împărăţia Austr[i]ei, „se reorganiza şi se pregătea să ia puterea”[8]. Felix Schwarzenberg îl înlocuieşte cu Adalbert Henniger (1849–1853), care nu mai apucă să pună în aplicare sarcina predecesorului său[9].

Francisc Iosif abrogă Constituţie pentru Împărăţia Austr[i]ei, în 31 decembrie 1851, şi oferă un cadou de Anul Nou claselor stăpânitoare din imperiu. Anulează cuceririle Revoluţiei din 1848 şi introduce neoabsolutismul[10].

Francisc Iosif face pregătiri pentru abrogarea Constituţiei pentru Împărăţia Austr[i]ei, după cum aflăm din trei Patente împărăteşti, datate: „Viena, 31 decembrie 1851”, semnate: „Francisc Iosif [şi] F. Schwarzenberg”. Patentele împărăteşti sunt publicate în „Gazeta Transilvaniei”, în 2 ianuarie 1852[11] şi sunt prezentate într-un editorial, *Anul Nou MDCCCLII*, în care se arată că Francisc Iosif intra, după abolirea Constituţiei pentru Împărăţia Austr[i]ei, cu „neţărmuită putinţă şi neflexibilă voie”, în exercitarea prerogativelor sale, după ce fusese silit să o semneze[12], deşi s-a elaborat în afara autorităţii sale imperiale. „Gazeta Transilvaniei” îi face şi o urare: „Să fie mai fericit decât August şi mai bun decât Traian”. Frumoasă urare, însă aceasta nu se va îndeplini.

Patenta împărătească, cu care se deschide prezentarea lor, informează că s-a încredinţat sarcina, prin ordonanţă împărătească, Consiliului ministerial şi Consiliului împărătesc să întreprindă „cercetări pătrunzătoare” cu privire la Constituţia pentru Împărăţia Austr[i]ei, din 4 martie 1849. Se constata că „atinsa [amintita] Constituţiune” nu era „amăsurată [potrivită] referinţelor statului împărătesc al Austriei” şi că „legămintele [prevederile]” decretate în ea nu se puteau „pune în fiinţă [aplicare]”. Francisc Iosif declara, „după o cumpănire serioasă”, că „zisa Constituţiune din
4 martie este desfiinţată”.

Francisc Iosif înşiră, în a doua *Patentă împărătească*, unităţile administrative ale imperiului, stabilite în Constituţie pentru Împărăţia Austr[i]ei: regate, un voievodat, un mare principat şi mai multe ducate, în număr de 26. Acestea au fost supuse unui „examen studios” din partea Consiliul ministerial şi a Consiliul împărătesc, în

---

[8] Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774–1862), *De la administraţia militară la autonomia provincială*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1993, p. 427.

[9] Ion Nistor, *op. cit.*, p. 107.

[10] *Ibidem*, p. 106.

[11] „Gazeta Transilvaniei”, [anul XIII], nr. 1, 2 ianuarie 1852, p. 1. Editorialul *Patente imperiale*, p. 2.

[12] Ion Nistor, *op. cit.*, p. 107.

BDD-A32838 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:07 UTC)

urma căruia împăratul a fost determinat ca „drepturile fundamentale”, înscrise în „zisul” *Patent* din 4 martie „să le declare desfiinţate” şi să le ia „puterea legală”.

Francisc Iosif îl numeşte, în a treia *Patentă împărătească*, pe Felix Schwarzenberg „preşedintele ministerial”, pentru a pune în aplicare „noua tocmeală de stat”.

Felix Schwarzenberg, prinţul, figurează primul între cei opt miniştri la sfârşitul Constituţiei pentru Împărăţia Austr[i]ei, unde semnează numai cu numele de familie, asemeni înalţilor aristocraţi din imperiu; în Patentele împărăteşti adaugă şi numele de botez, însă numai cu iniţiala „F[elix]”.

Sunt de făcut câteva observaţii în legătură cu aceste Patente împărăteşti. Se vede din prezentarea lor că nu se dă titlul de *Constituţie pentru Împărăţia Austr[i]ei*, ci se folosesc formele prin care se coboară importanţa ei: „atinsa”, „zisa Constituţiune” sau, şi mai nou, „zisul *Patent* din 4 martie 1849”, prin care cea mai importantă realizare constituţională din ultima parte a existenţei Imperiului Habsburgic, elaborată de o Adunare Constituţională şi votată în Parlamentul imperial de reprezentanţii tuturor popoarelor din imperiu, este coborâtă la o măsură luată, fie şi de un împărat.

Constituţie pentru Împărăţia Austr[i]ei era semnată, pe de altă parte, de opt miniştri cu cel mai înalt rang din imperiu, în vreme ce patentele împărăteşti poartă semnătura, după cea a lui Francisc Iosif, numai a lui Felix Schwarzenberg, „preşedintele ministerial”.

Se mai notăm, în sfârşit, că Francisc Iosif se acoperă de răspundere în faţa istoriei prin declaraţia că lua hotărârea abrogării Constituţiei pentru Împărăţia Austr[i]ei după „o cumpănire serioasă” şi numai în baza propunerii Consiliului administrativ şi Consiliului împărătesc.

Francis Iosif introduce, prin abolirea Constituţiei pentru Împărăţia Austr[i]ei, neoabsolutismul şi anulează cuceririle Revoluţiei din 1848, moment de răscruce în istoria Imperiului Habsburgic.

Istoricii nu acordă importanţa cuvenită acestei Constituţii pentru Împărăţia Austr[i]ei, poate pentru faptul că prevederile ei nu s-au aplicat. Nu s-a dorit, însă, şi nu s-a voit să se aplice. Sunt înscrise în ea prevederi pentru prima dată în istoria multiseculară a Imperiului Habsburgic. Se trec în Constituţie pentru Împărăţia Austr[i]ei, în capitolul I, unităţile administrative, prin care se face o nouă împărţire a imperiului în regate, un voievodat, un mare principat, mai multe ducate şi alte unităţi administrative. Se stabilea, în capitolul IX, pentru prima dată în istoria Imperiului Habsburgic, dreptul şi obligaţia fiecăreia dintre aceste unităţi administrative să-şi

BDD-A32838 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:07 UTC)

elaboreze Constituţia sa şi să organizeze forma proprie de guvernare[13]. Mai notăm că în capitolul IX se prevedea şi elaborarea primei Constituţii din istoria Bucovinei. Se publica în „Bucovina", sub formă de *Proiect de Constituţie provincială pentru Ducatul Bucovinei*, în 57 de articole[14].

Felix Schwarzenberg, însărcinat să pună în aplicare „noua tocmeală de stat", cu alte cuvinte neoabsolutismul, în locul fostului regim constituţional, îl numeşte la conducerea guvernului imperial pe Karl Schwarzenberg (1851–1852), pentru a pune în aplicare „noua tocmeală de stat". Felix Schwarzenberg se naşte în 2 octombrie 1800 şi încetează din viaţă în 5 aprilie 1859 şi Francisc Iosif îl menţine în continuare pe Karl Schwarzenberg la conducerea guvernului imperial (1852–1858), înlocuit ulterior cu Agenor von Goluchowski (1859–1861). Aceştia nu pot depăşi criza internă prin menţinerea neoabsolutismului. Vine la conducerea guvernului imperial Anton Ritter von Schmerling (1861–1865), care proclamă o nouă Constituţie, în 26 februarie 1861, şi alegeri noi pentru Dietele provinciale şi Senatul imperial, cum se prevedea în Constituţie pentru Împărăţia Austr[i]ei, şi introduce în locul neoabsolutismului regimul constituţional. Deputaţii unguri trimişi în Parlamentul imperial de la Viena, prin alegerile din martie 1861, la care se alătură şi cei polonezi şi cehi, subminează guvernul lui Anton Ritter von Schmerling, prin pretenţiile lor la autoguvernare într-o bună parte a imperiului. Francisc Iosif trece conducerea guvernului imperial lui Richard Belcredi (1865–1867), care reintroduce neoabsolutismul şi agravează şi mai mult situaţia internă a imperiului. Regele Victor Emanuel al II-lea se foloseşte de ea şi îi alungă pe austrieci, cu intervenţia francezilor, din Piemont, Lombardia şi Veneţia, iar Wilhelm, regele Prusiei, atacă în Boemia armata austriacă şi, după victoria zdrobitoare de la Sadova (3 iulie 1856), armata germană ajunge la marginea Vienei.

Francisc Iosif, în speranţa salvării Imperiului Habsburgic de la sfârşitul său apropiat, îl aduce la conducerea guvernului imperial pe Friedrich Ferdinand Beust, care semnează, însă, cu reprezentanţii unguri, în 17 februarie 1867, Pactul dualist (Ausgleich), prin care Imperiul Habsburgic îşi încheia existenţa multiseculară[15]. Se

---

[13] „Bucovina", [anul II], nr. 4, 4/16 martie 1849, p. 22–30. *Constituţie pentru Împărăţia Austr[i]ei*, capitolul I, p. 22–23; capitolul IX, p. 26–27.

[14] Idem, nr. 29, 9/21 septembrie 1849, p. 160–162; nr. 31, 23 septembrie/5 octombrie 1849, p. 167–169, *Proiect de Constituţie provincială pentru Ducatul Bucovinei*, cu 57 de articole. Se deschide cu un *Patent publicatoriu*, în care se stabileşte ca „averea Bucovinei în credit şi în alte trebi", integrată în Galiţia, să fie scoasă „prin coînţelegere" şi redată Bucovinei. Condiţia nu putea fi adusă însă la îndeplinire prin „coînţelegere" cu Galiţia.

[15] Ion Nistor, *op. cit.*, p. 107, 114, 115, 178 (informaţii despre miniştrii de la conducerea guvernului imperial de la Viena de la abolirea Constituţiei pentru Împărăţia Austr[i]ei, în

BDD-A32838 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:07 UTC)

constituia Monarhia Austro-Ungară din două state: Austria, cu capitala la Viena, şi Ungaria, cu capitala la Budapesta, cu constituţii şi guverne separate. Prin încetarea existenţei Imperiului Habsburgic şi împărţirea lui în două state, şi provinciile româneşti din fostul Imperiu Habsburgic se împart la cele două state. Bucovina rămâne la Austria, cu păstrarea statutului de Ducatul Bucovinei, prevăzut în Constituţie pentru Împărăţia Austr[i]ei, din 4 martie 1849. Transilvania nu mai păstrează statutul de Marele Principat al Transilvaniei din aceeaşi Constituţie şi este integrată, împreună cu Banatul, în Regatul Ungariei.

Francisc Iosif sancţionează Pactul dualist prin Patenta împărătească din 21 decembrie 1867. Se prevedea în noua Constituţie imperială: ,,egala îndreptăţire" pentru toate ,,naţiunile" din Austria, precum şi ,,admiterea limbilor" în toate serviciile publice. Asemenea prevederi din noua Constituţie austriacă aminteau de cele înscrise în Constituţie pentru Împărăţia Austr[i]ei, din 4 martie 1849. Se menţineau legături între cele două state ale Monarhiei Austro-Ungare prin câteva ministere comune. Francisc Iosif rămânea împărat al Austriei, însă devenea şi rege al Regatului Ungariei. Francisc Iosif putea fi mulţumit prin noua organizare statală. Salva dezmembrarea imperiului în state naţionale, iar ungurii erau şi ei mulţumiţi. Ajungeau la egalitate în Monarhia Austro-Ungară. Nemulţumirile rămâneau, în continuare, la popoarele din fostul imperiu, care îşi vedeau amânată constituirea lor în state naţionale.

Francisc Iosif îl aduce la conducerea guvernului imperial pe Karl von Auersperg (1867–1868), care mută discuţia de la situaţia internă la reglementarea raporturilor cu Vaticanul, o chestiune temporară. Este adus la conducerea guvernului imperial Alfred Potocki (1870–1871), care cheamă la conducerea statului pe reprezentanţii tuturor naţiunilor din Austria. Se încearcă salvarea noii organizări statale, prin întoarcerea la prevederile din Constituţie pentru Împărăţia Austr[i]ei, din 4 martie 1849. Acesta este înlocuit, în 7 februarie 1871, cu Carol Sigismund Hohenwart (1824–1890), pentru a continua orientarea politică a lui Alfred Potocki, predecesorul său. Acesta dizolvă Dieta imperială, în 14 august 1871, şi declară noi alegeri. Este obligat să demisioneze. Vine la conducerea guvernului imperial Adolf Auersperg (25 octombrie 1871 – 15 februarie 1879). Organizează alegeri parlamentare şi dietale. Ne întoarcem din nou la Constituţie pentru Împărăţia Austr[i]ei, din 4 martie 1849.

Congresul de Pace de la Berlin, din 1/13 iunie – 1/13 iulie 1878, dă mandat Austriei să ocupe fostele provincii turceşti Bosnia, Herţegovina şi sangeacul Novobazar. Această acţiune nu este aprobată de Partidul Centralist din Austria din

31 decembrie 1851, până la încheierea Pactului dualist, în 17 februarie 1867, când Imperiul Habsburgic îşi încheia existenţa sa multiseculară).

BDD-A32838 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:07 UTC)

considerente de ordin naţional german, pe motiv că, prin alipirea acestor provincii sârbeşti, se asigura predominarea slavă în imperiu faţă de elementul german.

Guvernul lui Adolf Auersperg cade la alegeri şi vine guvernul lui Karl Ritter Stremayr, care se poate menţine la conducere numai câteva luni (15 februarie – 12 august 1879).

Situaţia guvernelor imperiale de la Viena continuă să fie instabilă. După căderea lui Adolf Auersperg în alegeri, Karl Ritter Stremayr, succesorul său, nu găseşte sprijinul politic din interior şi nu poate rămâne la conducere decât câteva luni, cum am arătat mai sus. Găseşte acest sprijin Eduard Taaffe, care poate să conducă guvernul imperial 14 ani (12 august 1879 – 11 decembrie 1883). Se sprijină în orientarea sa politică pe participarea la guvernare a cehilor, polonezilor şi a feudalilor clericali. După guvernarea lui Alfred Windischgrätz (1893–1895), care nu poate asigura stabilitatea internă a predecesorului său, Francisc Iosif trece conducerea contelui Erich Kielmansegg, care o părăseşte după câteva luni, în locul acestuia venind Kasimir Badeni (29 septembrie 1895 – 28 noiembrie 1897). Acesta modifică legea electorală pentru Parlament, introduce sufragiul universal şi vot direct şi secret. Mai notăm că Badeni se remarcă prin capacitatea sa organizatorică şi va fi chemat şi a doua oară să conducă guvernul imperial de la Viena[16].

Schimbările la conducerea guvernului imperial de la Viena continuă în dependenţă de sprijinul intern, instabil ca durată în timp: Paul Gautsch von Frankenthurn (28 noiembrie 1897 – 5 martie 1898), Franz Anton Thun (17 martie 1898 – 2 octombrie 1899), Ernest von Köerber (1900–1904), Heinrich Clam Martinic (1904–1906), Vladimir Beck (1906–1908), Richard Bienerth (1908–1911)[17].

Asasinarea lui Franz Ferdinand, moştenitorul tronul Monarhiei Austro-Ungare şi a soţiei sale, în 28 iunie 1914, la Sarajevo, în Bosnia, provincie sârbească ocupată de austrieci în 1878, hotărăşte, prin provocarea şi intrarea în conflagraţia mondială, sfârşitul şi al Monarhiei dualiste.

Mai trec pe la conducerea guvernului imperial de la Viena: Karl Stürgkh (1911–1916), Ernest Seidler (23 iunie 1917 – 25 iulie 1918), Max Hussarek (25 iulie 1918 – 25 octombrie 1918), Heinric Lammazk (27 octombrie 1918)[18].

---

[16] *Ibidem*, p. 178, 182, 187, 257, 258 (informaţii despre miniştrii de la conducerea guvernului imperial de la Viena de la încheierea Pactului dualist, până la guvernul lui Kasimir Badeni inclusiv).

[17] *Ibidem*, p. 258, 331, 333 (informaţii despre miniştrii de la conducerea guvernului imperial de la Viena de la Kasimir Badeni până la Richard Bieneth inclusiv).

[18] *Ibidem*, p. 334, 378 (informaţii despre ultimii miniştri de la conducerea guvernului imperial de la Viena).

BDD-A32838 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:07 UTC)

Guvernatorii Ducatului Bucovinei nu erau aleşi, ci numiţi de guvernul imperial din Viena. După numirea lui Eduard Bach, în 1849, şi înlocuirea lui în acelaşi an cu Adalbert Henniger (1849–1853), urmează la conducerea Ducatului Bucovinei: Franz von Schmück (1853–1857) şi după el, până în 1918, încă zece guvernatori, dintre care unul de două ori: Karl Graf Rothkirch-Panthen (februarie 1858 – mai 1860), Jacob von Mikuli (septembrie 1860 – martie 1861), Wenzel von Martina (martie 1861 – mai 1862), Rudolf Graf Amadei (mai 1862 – octombrie 1865), Franz Myrbach von Rheinfeld (octombrie 1865 – octombrie 1870), Felix Freiherrvon von Pino-Friedenthal (octombrie 1870 – iulie 1874), Hieronymus Freiherr von Alesani (octombrie 1874 – februarie 1887), Felix Freiherr von Pino-Friedenthal (februarie 1887 – august 1890, a doua oară), Anton Graf Pace (ianuarie 1891 – mai 1892), Franz Freiherr von Kraus (mai 1892 – iunie 1894), Leopold Graf Goess (noiembrie 1894 – decembrie 1897), Friedrich Freiherr Bourgignon de Baumberg (decembrie 1897 – februarie 1903), Prince Konrad Hohenlohe-Schillingsfürst (februarie 1893 – octombrie 1904), Octavian Regner Ritter von Bleyleben (octombrie 1904 – decembrie 1911), Rudolf Graf von Meran (ianuarie 1912 – aprilie 1917), Josef Graf von Etzdorf (aprilie 1917 – octombrie 1918)[19]. Un tabel privind succesiunea guvernatorilor la conducerea Ducatului Bucovinei întocmeşte Otto Hallabrin în comunicarea sa[20].

Conducerea guvernului imperial de la Viena manifestă o preocupare deosebită să nu fie numiţi guvernatori din Bucovina, din care a făcut parte, până la anexarea ei de Imperiul Habsburgic, în 1775. Excepţie face numai Iacob von Miculi, cernăuţean, armean, numit de Agenor von Goluchowski să aplice neoabsolutismul în Ducatul Bucovinei. Este înlocuit de Anton Schmerling la introducerea regimului constituţional. Misiunea acestor guvernatori a constat în integrarea Bucovinei în organizarea din Imperiul Habsburgic, administrativă, economică şi culturală.

---

[19] *Ibidem*, p. 107, 108, 114, 309, 342, 357, 385.

[20] Otto Hallabrin, *Administraţia Bucovinei în perioada Ducatului. Tendinţe de modernizare în administraţia de stat*, p. 4. Comunicare susţinută în cadrul Conferinţei Ştiinţifice Internaţionale „Bucovina şi bucovinenii în secolul al XIX-lea. Tradiţionalism şi modernitate", manifestare închinată centenarului naşterii academicianului Radu Grigorovici, Rădăuţi, 10–11 noiembrie 2011. Aici este prezentată succesiunea guvernatorilor civili din Ducatul Bucovinei, de la promulgarea *Constituţiei pentru Împărăţia Austr[i]ei*, în 4 martie 1849, abrogarea ei, în 31 decembrie 1851, încetarea existenţei Imperiului Habsburgic, în 17 februarie 1867, constituirea Monarhiei Austro-Ungare şi sfârşitul şi al stăpânirii dualiste, în 1918. Comunicarea a fost publicată sub titlul *Die Administration der Bukowina während ihrer Selbständigkeit*, în „Analele Bucovinei", anul XIX, nr. 1 (38), 2012, p. 83–99. Este o cercetare întemeiată pe documente care nu se găsesc în bibliotecile noastre.

BDD-A32838 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:07 UTC)

Un singur guvernator al Ducatului Bucovinei, Friedrich von Bourguignon-Baumberg, participă şi la viaţa politică şi, sprijinitor al ucrainenilor, este împotriva luptei naţionale a românilor bucovineni[21].

Intrarea Monarhiei Austro-Ungare în conflagraţia mondială, pe care o provoacă asasinarea lui Franz Ferdinand, moştenitorul tronului, şi a soţiei sale, în 24 iunie 1914, la Sarajevo, în Bosnia, provincia sârbească ocupată de Austria în 1878, vestea sfârşitul şi al stăpânirii dualiste. Se schimbă la conducerea guvernului imperial de la Viena, între 1914–1918, în patru ani, cum am arătat mai sus, patru miniştri, dintre care trei în 1918.

Bucovina devine şi ea teatru de război, cu retragerea armatei austriece din faţa armatei ruseşti, în trei rânduri, cu mari pierderi pentru ele, dar şi cu mari suferinţe pentru populaţia Bucovinei. Ion Nistor, cu rol important din partea română în desfăşurarea acestor evenimente, le evocă cu o mare bogăţie de informaţii, cu încadrarea lor şi în context internaţional[22]. Eduard Fischer, comandantul jandarmeriei austriece – să reluăm de aici un singur exemplu –, sprijinit de justiţia militară, vedea în fiecare român din Bucovina un vinovat pentru pierderile armatei austriece. Remarcăm un fapt despre care nu găsim informaţii în tratatele de istorie: cu câteva săptămâni înainte de 28 noiembrie 1918 – revenirea Bucovinei la România, prin Marea Unire –, în unele comune, foştii soldaţi români din armata austriacă, întorşi de pe front răniţi, au format comitete care au înlăturat autoritatea stăpânirii austriece[23]. Dacă nu intervenea actul Marii Uniri, din 28 noiembrie 1918, Eduard Fischer putea, cu autoritatea pe care o avea, să-i trimită pe membrii unui asemenea comitet şi pe sprijinitorii lui la spânzurătoare sau să-i execute prin împuşcare şi să-i arunce la groapa comună.

Francisc Iosif (Franz Joseph) vine la conducerea Imperiului Habsburgic pe valurile Revoluţie din 1848, „din graţia lui Dumnezeu”, la 18 ani, cu speranţa popoarelor de sub stăpânirea sa în punerea în aplicare a prevederilor înscrise în Constituţie pentru Împărăţia Austr[i]ei, elaborată de Adunarea Constituantă şi votată în Parlamentul imperial de reprezentanţii tuturor popoarelor din imperiu. Abrogă Constituţie pentru Împărăţia Austr[i]ei, introduce neoabsolutismul, anulează cuceririle Revoluţiei din 1848 şi face un cadou claselor stăpânitoare din Imperiu. A avut la viaţa sa o singură pasiune, partidele de vânătoare şi o singură preocupare intelectuală,

[21] Ion Nistor, *op. cit.*, p. 264, 265, 267, 309, 341, 343, 351, 384.

[22] *Ibidem*, p. 354–404.

[23] Valerian I. Procopciuc, *Suceviţa, sat al Obcinilor Bucovinei şi gropniţă a Movileştilor*, Rădăuţi, Editura Septentrion, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii” (10), 2003, p. 168 (informaţii despre constituirea comitetului care înlătură administraţia austriacă, în 7 noiembrie 1918 şi numele persoanelor care fac parte din acest comitet).

BDD-A32838 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:07 UTC)

lectura regulamentelor militare. Îşi sfârşeşte călătoria pământeană în noiembrie 1916, la 76 de ani. Soarta a fost, totuşi, generoasă cu el, a făcut să nu asiste la ceea ce nu a înfăptuit pentru popoarele de sub stăpânirea sa – nu a vrut sau nu a fost în măsură să facă în lunga, foarte lunga sa domnie.

Monarhia Austro-Ungară rămâne, din 1918, numai în istorie, asemeni Imperiului Habsburgic din 1876.

BDD-A32838 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:07 UTC)